

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ РЕГІОНУ

Розкрито напрями формування і залучення інвестиційних джерел Донецького регіону. Досліджено стан інвестиційної діяльності Донецької області у 2009 році. Розроблено рекомендації щодо подальшого розвитку економіки Донецької області.

Ключові слова: інвестиційні ресурси, інвестиційна діяльність, інвестиції в основний капітал.

Актуальність проблеми формування інвестиційних джерел для забезпечення інвестиційного процесу зумовлена тим, що, по-перше, вони є факторами розширеного відтворення, сталого, конкурентного та безпечного розвитку країни, по-друге, джерела зростання інвестиційних ресурсів залежать від макроекономічних чинників. У сучасних економічних умовах поживлення в інвестиційній сфері України стало не стільки джерелом економічного росту, скільки його результатом, зумовленим зміною ситуації в сфері національних збережень і збільшенням сукупного фінансового потенціалу інвестиційної діяльності. Разом з тим зберігають своє значення причини, що знижують інвестиційну активність країни: висока ціна кредиту, великі інвестиційні ризики, відсутність ефективних механізмів трансформації збережень населення в інвестиційні ресурси, низька інвестиційна привабливість багатьох галузей економіки країни, наявність значної кількості збиткових підприємств, високий рівень тіньової економіки і корупції.

Еволюція теорій інвестиційної діяльності свідчить про різне трактування економічними школами джерел економічного зростання і напрямів використання інвестиційних ресурсів. Теоретичні аспекти цієї проблеми досліджувались у працях відомих вчених І. Бланка, Б. Кваснюка, Дж. Кейнса, К. Маркса, А. Пересади, Д. Рікардо, М. Фрідмена, Ф. Хайєка, В. Хобті, Й. Шумпетера, М. Якубовського, Ю. Яременко [1-12].

Необхідність подолання розриву між потенційними та реальними інвестиційними ресурсами, визначення заходів щодо активізації інвестиційної діяльності, котра на сучасному етапі розглядається в контексті розгортання глобальних світових динамічних процесів, міжнародного руху капіталів, визначення сутності інвестиційних джерел у системі розширеного відтворення при їх оптимальному співвідношенні між вітчизняними та іноземними джерелами, а також розробка концептуальних засад і практичних пропозицій здійснення процесу формування інвестиційних ресурсів є актуальними науковими проблемами, вирішення яких висвітлюється в пропонованому дослідженні.

За 2009 р. підприємствами та організаціями Донецької області вкладено 16790,2 млн. грн. капітальних інвестицій, переважну частку з яких (77,3%) становили інвестиції в основний капітал.

Загальний обсяг інвестицій в основний капітал у 2009 р. зменшився в порівнянні з 2008 р. у 1,9 раза і склав 13 млрд. грн., або 8,5% загальнодержавного обсягу капіталовкладень. За цим показником Донеччина серед

регіонів України з традиційно другого місця після м. Києва, де річний обсяг інвестицій в основний капітал склав 28,2 млрд. грн., перемістилась на третє місце, поступившись Дніпропетровській області (13,3 млрд. грн.).

Приріст інвестицій відбувся лише в 6 містах та районах області. При цьому в Артемівському районі зріст обсягів капітальних вкладень спостерігався протягом чотирьох останніх років, у м. Кіровському – трьох, у м. Єнакієвому – двох років.

У 2009 р. найбільші обсяги інвестицій в основний капітал, як і в попередні роки, здійснено в містах та районах з високим рівнем виробничого потенціалу (рис. 1). Так дві п'ятих (39,5%) усіх вкладень освоєно в м. Донецьку, в м. Макіївці – 11,5%, у Красноармійському районі – 10,2%, у м. Маріуполі – 6,4%, у м. Єнакієвому – 5,1%, у м. Краматорську – 3,8%, у м. Артемівську – 2,8%, у Мар'їнському районі – 2,6%, у м. Кіровському – 2,4%.

Найбільш активно в минулому році освоювались інвестиції в основний капітал у м. Макіївці, де обсяги капітальних вкладень зросли проти 2008 р. у 1,5 рази, завдяки новому будівництву стану 390 на ЗАТ «Макіївський металургійний завод».

Активна інвестиційна діяльність спостерігалась також у містах: Слов'янську (порівняно з 2008р. обсяги вкладень в основний капітал зросли на 38%), Кіровському (на 34,7%), Єнакієвому (на 2,8%) та у Слов'янському (на 19,5%) і Артемівському (на 3,3%) районах.

Водночас погіршилась ситуація в м. Докучаєвську, де капіталовкладення зменшились проти 2008р. у 38 разів (у 2008р. у порівнянні з 2007р. спостерігалось їх зростання в 8,2 раза), у м. Жданівці – в 7,7 раза (в 2008р. – збільшення на 44,5%), у Добропільському районі – в 7,5 раза (протягом попередніх трьох років відбувався приріст інвестицій в основний капітал), у м. Ясинуватій – у 6,3 раза (в 2007-2008 рр. спостерігався їх приріст).

На кожного мешканця Донецької області в 2009р. у середньому припадало 2905 грн. інвестицій в основний капітал у фактичних цінах (у 2008р. – 4912 грн.), тоді як у середньому в Україні цей показник становив 3309 грн. У розрахунку на одну особу найбільші обсяги інвестицій освоєно в Красноармійському районі – 39644 грн., м. Кіровському – 10816 грн., м. Донецьку – 5241 грн., м. Єнакієвому – 4765 грн., Мар'їнському районі – 3961 грн., м. Макіївці – 3749 грн., м. Артемівську – 3368 грн., Ясинуватському районі – 3244 грн., Костянтинівському районі – 3164 грн., Шахтарському районі – 3125 грн. У цей же час у Олександрівському районі цей показник становив лише 189 грн., м. Жданівці – 222 грн.,

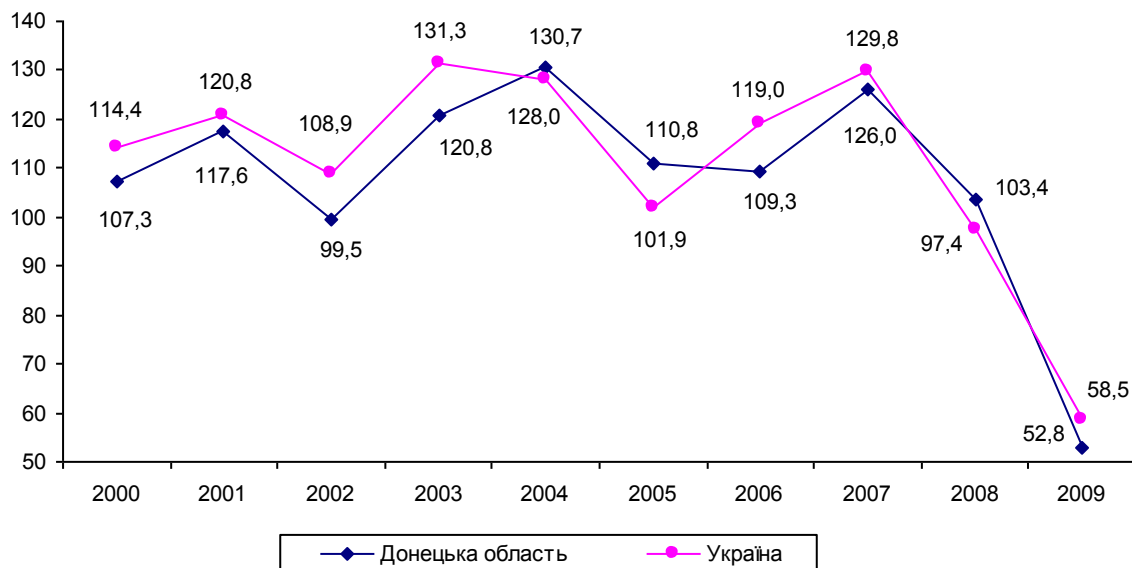

Рис. 1. Індекси інвестицій в основний капітал (у відсотках до попереднього року) *

* складено за даними Головного управління статистики у Донецькій області [13]

Великоновосілівському та Володарському районах – 249 грн. та 283 грн. відповідно, м. Докучаєвську – 363 грн.

Зазнала певних змін структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування. Основним з них залишаються власні кошти суб'єктів

господарювання, за рахунок яких у 2009р. освоєно 9916,2 млн. грн., що менше в 1,6 раза в порівнянні з 2008р., при цьому частка цих коштів у загальному обсязі інвестицій порівняно з 2008 р. зросла на 11 в. п., з 2007р. – на 10 в. п. (рис. 2).

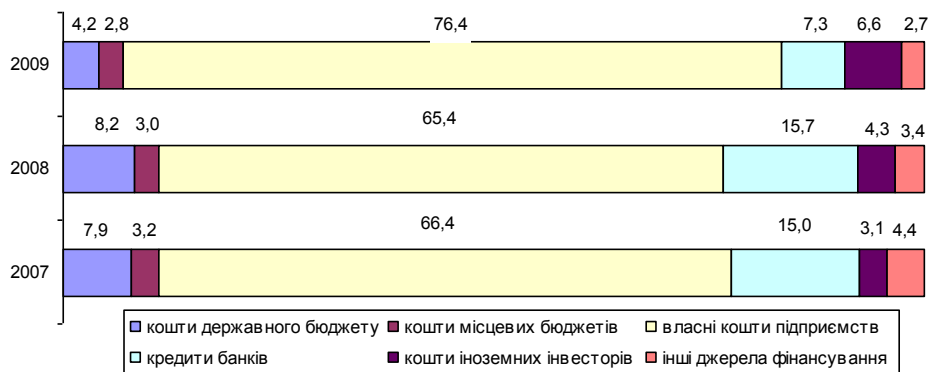

Рис. 2. Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування (у відсотках до загального обсягу) *

* складено заданими Головного управління статистики у Донецькій області [13]

Асигнування з Державного бюджету скоротились у 3,7 раза і склали 4,2% загального обсягу інвестицій в основний капітал (545,8 млн. грн.). При цьому 54,5% державних капіталовкладень було спрямовано в розвиток вугільної промисловості, 37,8% – будівництва.

Кошти іноземних інвесторів склали 6,6 % від загального обсягу вкладень, порівняно з 2008 р. їх питома вага збільшилась на 2,3 в. п., з 2007 р. – на 3,5 в. п. Частка кредитів банків та інших позик скоротилась проти 2008 р. на 8,4 в. п., проти 2007 р. – на 7,7 в. п. Обсяг інвестицій в основний капітал, освоєний за рахунок цього джерела фінансування, склав 945,8 млн. грн., що становить 24,5% до 2008 р. (рис. 3).

За технологічною структурою інвестицій в основний капітал у 2009 р. 49,7% усіх вкладень спрямовано на придбання машин, обладнання та устаткування. На будівельні і монтажні роботи витрачено 6134,2 млн. грн. (або 47,2%), що на 44,5% менше обсягів 2008 р. Порівняно з попереднім роком технологічна структура інвестицій в основний капітал дещо змінилася: відбулося збільшення частки фактичних витрат на будівельні і монтажні роботи (на 2 в. п.) при одночасному зменшенні частки коштів,

спрямованих на придбання машин, обладнання і устаткування (на 2,2 в. п.).

Із загального обсягу інвестиційних витрат на будівельні і монтажні роботи переважну частку (52,2%) спрямовано в капітальне будівництво інженерних споруд (транспортних споруд, трубопроводів, комунікацій, ліній електропередач, комплексних промислових споруд та інших). На будівництво шахт та споруд підприємств з видобування вугілля та сланцю припадало 17,9% коштів, освоєних на будівництві інженерних споруд, стадіонів та майданчиків для занять спортом на відкритому повітрі – 17,5%, злітно-посадкової смуги – 3%.

На спорудження будівель припадало 37,3% загального обсягу будівельно-монтажних робіт, з них 11,9% спрямовано на житлові будівлі.

Традиційно пріоритетними напрямками інвестування в Донеччині є промислове виробництво та розвиток інфраструктури (транспорт та зв'язок), яким у 2009 р. належало відповідно 55,3% та 10% від загального обсягу капіталовкладень (у 2008 р. – 52,3% та 10,4% відповідно).

Однак у 2009 р. обсяги інвестицій в основний капітал, спрямовані у розвиток промислового виробництва в

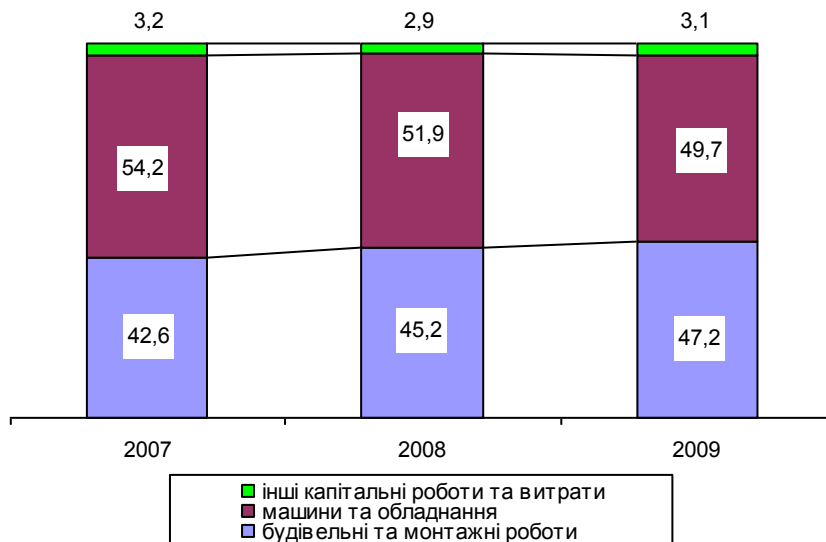

Рис. 3. Технологічна структура інвестицій в основний капітал (у відсотках до загального обсягу)*

* складено заданими Головного управління статистики у Донецькій області [13]

цілому (7175,6 млн. грн.), зменшилися у 1,8 раза, в тому числі у переробну промисловість – у 1,9 раза, добувну промисловість – у 1,7 раза, у виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – на 27,7%.

Обсяг інвестицій у переробну промисловість склав 4221,7 млн. грн., або 58,8% всіх інвестицій у промисловість (у 2008р. – 62,4%). Обсяги освоєння інвестицій в основний капітал серед промислових виробництв збільшилися тільки в текстильному виробництві; виробництві одягу, хутра та виробів з хутра – в 1,7 раза, виробництві транспортних засобів та устаткування – в 1,5 раза, гумових та пластмасових виробів – на 2,5%.

Після двох років зростання інвестицій в основний капітал у підприємства вугільної промисловості (в 2007 р. на 27,3% порівняно з 2006р., у 2008 р. на 22,1% порівняно з 2007 р.) у 2009 р. їх обсяги скоротилися в 1,7 раза, хоча частка в загальному обсязі освоєних інвестицій у промисловості зросла на 1,8 в. п. Слід зауважити, що видобуток рядового вугілля в 2009 р. скоротився порівняно з 2008 р. на 4,7% і склав 32,6 млн. тонн, у тому числі видобуток рядового вугілля для коксування зменшився на 2,6%, енергетичного вугілля – на 6,9%.

Варто додати, що під впливом світової фінансової кризи загальне становище промисловості регіону, як і економіки в цілому, суттєво погіршилося. Обсяг промислового виробництва в порівнюваних цінах за 2009 р. зменшився проти 2008 р. на 21,8% (у 2007 р. проти 2006 р. – на 7,8%), в цілому по Україні – на 21,9%. Серед видів промислової діяльності обсяг виробництва зменшився у виробництві харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – на 0,4%, у вугільній промисловості – на 2,2%, у виробництві та розподіленні електроенергії – на 7,9%, у виробництві коксу та продуктів нафтоперероблення – на 14%, в легкій промисловості – на 14,1%, в целюлозно-паперовому виробництві та видавничій діяльності – на 19,9%, в металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів – на 24,6%, в хімічній та нафтохімічній промисловості – на 33,2%, у добуванні корисних копалин, крім паливно-енергетичних, – на 38,8%, у виробництві будматеріалів, скла та іншої мінеральної продукції – на 39,5%, у машинобудуванні – на 41,6%.

Спад промислового виробництва призвів до зниження отриманого прибутку, який є основним джерелом

фінансування інвестиційної діяльності промислових підприємств. Проти 2008 р. у 6,7 раза скоротилися обсяги інвестицій промислових підприємств з виробництва електричного, електронного та оптичного устаткування, в 4,4 раза – з виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції, в 4 раза – з оброблення деревини та виробництва виробів з деревини, крім меблів, у 2 раза по кожному – з видобування корисних копалин, крім паливно-енергетичних та з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, у 1,9 раза – хімічного виробництва, в 1,7 раза – металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів, у 1,6 раза – з виробництва коксу, продуктів нафтоперероблення.

Інвестиції в основний капітал, спрямовані у розвиток транспорту та зв'язку, скоротилися у порівнянні з 2008 р. у 2 раза та склали 1293,9 млн. грн. Їх питома вага в загальному обсязі інвестицій проти 2008 р. зменшилась на 0,4 в. п. Найбільше коштів (61,2%) у розвиток цього виду економічної діяльності інвестовано в зв'язок, темпи їх використання склали 98,6% проти 2008 р.

Щодо освоєння коштів за іншими видами економічної діяльності, слід зауважити, що значно зросли обсяги інвестицій в основний капітал, спрямовані в розвиток таких секторів економіки, як діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям (у 1,6 раза), додаткові транспортні послуги та допоміжні операції (на 28,2 %), діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг (на 25,8 %).

Водночас відбулося суттєве зменшення обсягів капіталовкладень за такими видами економічної діяльності, як оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі (в 6,7 раза в порівнянні з 2008 р.), торгівля автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт (у 5,8 раза), діяльність наземного транспорту (в 5,6 раза), будівництво (в 4 рази), діяльність готелів та ресторанів (у 3,5 раза), державне управління та освіта (в 3,1 раза по кожному), діяльність у сфері інформатизації (в 2,7 раза) та інші.

У соціально-культурній сфері (житлове будівництво, освіта, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг) освоєно 14,3% загального обсягу інвестицій в основний капітал. З них 34,9% використано на житлове будівництво. У 2009 р. обсяги інвестицій в основний

капітал у житлове будівництво зменшились у порівнянні з попереднім роком у 2,3 рази і склали 648,1 млн. грн. Їхня частка у загальнообласному обсязі склала 5%, що менше проти 2008 р. на 1,1 в. п. Серед міст та районів найбільшу частку – 22% усіх інвестицій в основний капітал – спрямовано в житлове будівництво у Володарському районі, 14,7% – у м. Ясинуватій, 14,1% – у Слов'янському районі, по 12,3% – у м. Маріуполі та м. Докучаєвську. Водночас у м. Кіровоському, Красноармійському районі, м. Єнакієвому, Костянтинівському районі, м. Макіївці питома вага інвестицій на спорудження житла не досягла навіть 0,5% всіх обсягів інвестицій в основний капітал.

Основними джерелами фінансування житлового будівництва в 2009 р. були власні кошти населення, питома вага яких у загальному обсязі склала 42%, і кошти підприємств та організацій – 36,8%. Інвестиції на будівництво власного житла склали 158,2 млн. грн., що в 2,6 рази менше обсягів 2008 р., кошти населення на будівництво власних квартир – 113,9 млн. грн., що в 2,1 рази менше. Частка коштів, освоєних за рахунок кредитів банків та інших позик, зменшилась з 14,9% у 2008 р. до 10% у 2009 р. Питома вага інвестицій у будівництво житла за рахунок надходжень з Державного та місцевих бюджетів склала відповідно 4% та 4,2% загальнообласного обсягу (в 2008 р. відповідно – 0,3% та 6%). Інвестиції в основний капітал, освоєні за рахунок коштів місцевих бюджетів, скоротились у 3,3 рази в порівнянні з 2008 р. і склали 27,3 млн. грн. Фінансування житлового будівництва за рахунок надходжень з державного бюджету збільшилось у 6,2 рази і склало 26 млн. грн. За рахунок власних коштів підприємств та організацій на будівництво житлових будівель використано 238,3 млн. грн., що складає 46,3% до 2008р.

У 2009 р. завершено будівництво та введено в експлуатацію ряд виробничих споруд та потужностей, серед яких: лінії електропередачі напругою 6-20 кВ протяжністю 4,9 км; трансформаторні понижуючі підстанції напругою 35 кВ і вище потужністю 167,2 тис. кВт·А за рік; магістральний газопровід протяжністю 0,5 км; магістральний водовід протяжністю 3,9 км; 61,1 км волоконно-оптичних ліній зв'язку, установка по знешкодженню та захороненню шкідливих промислових відходів потужністю 3 млн. т.

Збільшено потужності телекомунікаційних систем, зокрема введено в дію 1,5 тис. номерів на міських та 0,2 тис. номерів на сільських АТС.

На підприємствах області протягом року введено в експлуатацію I чергу реконструкції комплексу з виробництва 20 тис. т свинцю та свинцевих сплавів за рік, комплекс з виробництва 190 тис. м² керамічної плитки за рік, установку з гранулювання 730 тис. т карбаміду за рік, дільниці з обробки 103 тис. т сталі за рік та 365 тис. т сортової заготовки за рік, цехи з виробництва: 65 тис. м³ теплоізолюючих сумішей за рік, 3,6 тис. т каліброваного прокату зі сталі за рік, 5,6 тис. т дрібноштучних бетонних виробів за рік, 1,5 тис. м² гофрокартону за рік, I чергу реконструкції цеху з переробки відпрацьованих свинцево-кислотних акумуляторних батарей потужністю 14,5 тис. т свинцю за рік та інші.

На підприємствах харчової промисловості введено в дію потужність з виробництва 2,4 тис. т ковбасних виробів за рік.

Серед об'єктів комунального господарства введено в експлуатацію місцеві трубопроводи для транспортування газу протяжністю 51,2 км, місцеві водопровідні мережі протяжністю 8 км, місцеві теплові мережі протяжністю 0,3 км, котельні потужністю 47,1 Гкал за годину, місцеві каналізаційні та водостічні мережі протяжністю 6,2 км,

каналізаційний колектор потужністю 7 тис. м³ стічних вод за добу.

Для потреб сільського господарства введено в дію тваринницькі комплекси по вирощуванню та відгодівлі свиней на 61,5 тис. голів, приміщення для великої рогатої худоби на 696 скотомісць, комбікормовий завод на 250 т переробки комбікормів за добу, комплекс по вирощуванню 2,5 тис. т грибів за рік. У м. Донецьку реконструйовано фондові оранжереї ботанічного саду площею 2,4 тис. м².

Крім того, в 2009 р. у області введено 82,9 тис. м² торгової площі.

У 2009 р. також здійснювалось будівництво об'єктів соціальної сфери, серед яких введено в експлуатацію стадіон "Донбас Арена" на 50 тис. місць у м. Донецьку, центр корекції зору на 100 відвідувань за зміну у м. Макіївці.

Погіршення інвестиційної активності в Донецькій області в 2009 р. пояснюються незадовільним фінансовим становищем підприємств, недостатніми обсягами коштів, які надходили з державного та місцевих бюджетів, коштів іноземних інвесторів, проблемами з кредитуванням. Всі ці фактори негативно вплинули на розвиток таких базових галузей регіону, як вугільна промисловість, виробництво коксу, продуктів нафтопереробки, хімічна та нафтохімічна промисловість, металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів, машинобудування.

Однак, незважаючи на складне соціально-економічне становище регіону, в 2009 р. зросли обсяги інвестицій в основний капітал по деяких видах економічної діяльності, вводилися в експлуатацію нові потужності і об'єкти, будувалось житло.

Для подальшого розвитку економіки області необхідно залучення додаткових інвестицій з різних джерел, зокрема, коштів вітчизняних інвестиційних фондів та іноземних інвесторів.

Список літератури

1. Бланк, И. А. *Инвестиционный менеджмент* [Текст] / И. А. Бланк. – Киев : ИТЕМ Лтд, Юнайтед Лондон Трейд Лимитед, 1995, – 448 с.
2. Кваснюк, Б. *Структурна перебудова економіки та її ресурси* [Текст] / Б. Кваснюк // *Економіка України*. – 2003. – № 11. – С. 18-28.
3. Кейнс, Дж. М. *Общая теория занятости, процента и денег* [Текст] / Дж. М. Кейнс – М. : Гелиос АРВ, 2002. – 352 с.
4. Маркс, К. *Капитал. Критика политической экономики* / Под ред. Ф. Энгельса. [Текст] / К. Маркс. – М. : Политиздат, 1969. – Т. 2. Кн. 2. *Процесс обращения капитала*. – 648 с.
5. Пересада, А. А. *Управление инвестиционным процессом* [Текст] / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
6. Рикардо, Д. *Сочинения. Т.1.* [Текст] / Д. Рикардо. – М. : Госполитиздат, 1955. – 360 с.
7. Хобта, В. М. *Управление инвестициями: механизм, принципы, методы* [Текст] / В. М. Хобта – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1996. – 219 с.
8. Шумпетер, Й. *Теория экономического развития: Пер. с нем.* [Текст] / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 456 с.
9. Фридмен, М. *Количественная теория денег: Пер. с англ.* [Текст] / М. Фридмен – М. : Эльфа пресс, 1996. – 131 с.
10. Хайек, Ф. *Пагубная самонадеянность: ошибки социализма: Пер. с англ.* [Текст] / Ф. Хайек. – М. : Новості, 1992. – 302 с.
11. Якубовський, М. М. *Структурна перебудова економіки: інвестиційний аспект* [Текст] / М. М. Якубовський // *Моніторинг інвестиційної діяльності*. – 1999. – № 4. – С. 10-23.
12. Яременко, Ю. В. *Структурные изменения в социалистической экономике* [Текст] / Ю. В. Яременко. – М. : Мысль, 1981. – 303 с.
13. *Статистичний щорічник Донецької області за 2009 рік.* / За ред. Зеленого О. І. / Державний комітет статистики України. *Управління статистики будівництва та інвестицій.* –

РЕЗЮМЕ

Туриянска Мария

Проблемы формирования инвестиционных источников региона

Раскрыты направления формирования и привлечения инвестиционных источников Донецкого региона. Исследовано состояние инвестиционной деятельности Донецкой области в 2009 году. Разработаны рекомендации относительно последующего развития экономики Донецкой области.

RESUME

Turiyanska Mariya

Problems of forming of region investment sources

Directions of forming and bringing in of investment sources of the Donetsk region are exposed. Investigational consisting of investment activity of the Donetsk area of 2009 year. Recommendations are developed in relation to subsequent development of economy of the Donetsk area.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2010 р.